

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การพัฒนาประเทศโดยมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยได้ละเลยการพัฒนาคุณภาพของพลเมือง ในระยะเวลาที่ผ่านมาก่อให้เกิดปัญหาสังคมขึ้นมากมาย ทำให้มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการเร่งรัดในการที่จะพัฒนาพลเมืองให้มีคุณภาพเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว

กระทรวงศึกษาธิการซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาให้กับพลเมือง จึงได้ทำการพัฒนาหลักสูตรเพื่อที่จะสามารถพัฒนาคนให้เป็นพลเมืองดีของชาติ โดยมีหนังสือเรียนเป็นเครื่องมือในการปลูกฝังแนวคิดให้กับเยาวชนของชาติ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ปรากฏในหนังสือเรียน ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) โดยในตอนต้น ผู้วิจัยศึกษาและรวบรวมคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่พลเมืองควรได้รับการปลูกฝังจากเอกสาร วารสาร และสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ แล้วเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 13 ท่าน จากนั้นนำข้อคิดเห็นและคำแนะนำมาปรับเกณฑ์การวิเคราะห์ลักษณะความเป็นพลเมืองดี และนำผลที่ได้มาสรุปภายใต้คำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา จึงพบว่ามีลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์ทั้งหมด 40 คุณลักษณะ ผู้วิจัยจึงนำเกณฑ์การวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้มาใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัย ศึกษาหลักการวิเคราะห์เพื่อกำหนดวิธีดำเนินการวิเคราะห์และทดลองวิเคราะห์เนื้อหาลักษณะความเป็นพลเมืองดีในหนังสือเรียนภายใต้คำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา ผู้วิจัยได้สุ่มหนังสือเรียน 1 เล่ม โดยใช้วิธีสุ่มแบบง่าย ทำการวิเคราะห์ด้วยตนเอง และทำการวิเคราะห์ซ้ำอีก 1 ครั้ง โดยใช้เวลาห่างจากการวิเคราะห์ครั้งแรก 1 สัปดาห์ เพื่อพิจารณาความเที่ยง ในการวิเคราะห์ซึ่งผู้วิจัยพบว่ามีความเที่ยงในการวิเคราะห์ร้อยละ 100 ซึ่งถือว่าผู้วิจัยมีความเที่ยงในการวิเคราะห์ จากนั้นนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ ให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้าน การวิเคราะห์เนื้อหา จำนวน 3 ท่าน พิจารณาตรวจสอบความตรงในการวิเคราะห์ จากการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน ปรากฏว่ามีความตรงในการวิเคราะห์คิดเป็นร้อยละ 96 ซึ่งถือว่ามีความตรงในการวิเคราะห์ ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการวิเคราะห์หนังสือเรียนทั้ง 45 เล่ม โดยใช้วิธีแจกแจงความถี่และค่าร้อยละในการวิเคราะห์

สรุปผลการวิจัย

1. หนังสือเรียนวิชาบังคับและวิชาพระพุทธศาสนา พบว่ามีลักษณะความเป็นพลเมืองดีปรากฏทุกเล่มโดยเรียงลำดับเล่มที่มีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี มากไปน้อย 5 ลำดับแรก คือ ส 0113 พระพุทธศาสนา ง 014 งานเกษตรพื้นฐาน ส 018 พระพุทธศาสนา ส 0112 พระพุทธศาสนา ส 101 ประเทศของเรา 1 ส่วนหนังสือเรียน 5 ลำดับ สุดท้าย คือ ส 101 ศิลปะกับชีวิต 1 ส 305 โลกของเรา ว 204 วิทยาศาสตร์ ศ 204 ศิลปะกับชีวิต 4 และ ว 305 วิทยาศาสตร์

2. ลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ปรากฏในหนังสือเรียน มีจำนวน 39 คุณลักษณะ ลักษณะความเป็นพลเมืองดี เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย 5 ลำดับแรกคือ การเป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคที่ดี สุขภาพดี การมีระเบียบวินัย ทักษะทางด้านภาษาไทย ความมีเหตุผล ส่วนลักษณะความเป็นพลเมืองดี 5 ลำดับสุดท้าย คือ ทักษะในการใช้เทคโนโลยี การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ความกระตือรือร้น ความคิดริเริ่มในการประกอบอาชีพ การมีน้ำใจนักกีฬา

3. ลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ปรากฏในหนังสือเรียนแต่ละกลุ่มวิชา โดยเรียงลำดับกลุ่มวิชาที่มีลักษณะความเป็นพลเมืองดีปรากฏเรียงลำดับมากไปหาน้อยคือ กลุ่มวิชาสังคมศึกษา กลุ่มวิชาพัฒนาบุคลิกภาพ กลุ่มวิชาภาษา กลุ่มวิชาการงานและอาชีพ กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์

4. ลักษณะความเป็นพลเมืองดีในหนังสือเรียนโดยจำแนกตามกลุ่มวิชา 5 กลุ่มวิชา คือ กลุ่มวิชาภาษา กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์ กลุ่มวิชาสังคม กลุ่มวิชาพัฒนาบุคลิกภาพ กลุ่มวิชาการงานและอาชีพ

4.1 กลุ่มวิชาภาษา ลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ปรากฏมีจำนวน 28 คุณลักษณะ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย 5 ลำดับแรกคือ ทักษะทางด้านภาษาไทย ความซื่อสัตย์ การตระหนักในคุณค่าของการศึกษา ความกตัญญูทวดเทวี ความสุภาพอ่อนโยน ส่วนคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี 5 ลำดับสุดท้าย คือ ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ สุขภาพดี การสามารถเลือกรับและนำความรู้สากลมาประยุกต์ใช้กับครอบครัวและชุมชน การประหยัดคอดออม ความกระตือรือร้น และความริเริ่มในการประกอบอาชีพสุจริต

4.2 กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์ คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ปรากฏมีจำนวน 27 คุณลักษณะ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย 5 ลำดับแรกคือ การเป็นผู้ผลิตและ

ผู้บริหารที่ดี ความมีเหตุผล ทักษะด้านการคำนวณ ทักษะในการใช้เทคโนโลยี การตระหนักและเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่วนคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี 5 ลำดับสุดท้าย คือ การประหยัด (อดออม) ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความสามารถเลือกรับและนำความรู้สากลมาประยุกต์ใช้กับครอบครัวและชุมชน การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ทักษะด้านการจัดการ ความเป็นผู้นำและผู้ตาม การมีมนุษยสัมพันธ์ ความกระตือรือร้น การรักษาความสะอาด ความขยันหมั่นเพียร ความสามัคคี การมีระเบียบวินัย การมีค่านิยมที่ถูกต้อง ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความคิดริเริ่มในการประกอบอาชีพสุจริต ความอดทน อดกลั้น และความสำนึกในความเป็นไทย

4.3 กลุ่มวิชาสังคมศึกษา คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ปรากฏมีจำนวน 37 คุณลักษณะ เรียงลำดับจากมากไปน้อย 5 ลำดับแรกคือ การรู้จักสิทธิและหน้าที่ตามระบอบประชาธิปไตย การมีค่านิยมที่ถูกต้อง ความสุภาพอ่อนโยน ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ การมีระเบียบวินัย ส่วนคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี 5 ลำดับสุดท้าย คือ ความสามารถเลือกรับและนำความรู้สากลมาประยุกต์ใช้กับครอบครัวและชุมชน ทักษะทางภาษาไทย การมีน้ำใจนักกีฬา ทักษะด้านการจัดการ การพึ่งตนเอง การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ความกล้าหาญ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

4.4 กลุ่มวิชาพัฒนาบุคลิกภาพ คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ปรากฏมีจำนวน 32 คุณลักษณะ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย 5 ลำดับแรกคือ สุขภาพดี การรักษาความสะอาด การมีระเบียบวินัย ทักษะด้านการจัดการ การเป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคที่ดี ส่วนคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี 5 ลำดับสุดท้ายคือ ความสุภาพอ่อนโยน ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ การพึ่งตนเอง การประหยัด (อดออม) ความยุติธรรม ความซื่อสัตย์ ความสามารถเลือกรับและนำความรู้สากลมาประยุกต์ใช้กับครอบครัวและชุมชน ความเมตตาการุณา การรู้จักสิทธิและหน้าที่ตามระบอบประชาธิปไตย ความกระตือรือร้น การตระหนักและเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4.5 กลุ่มวิชาการงานและอาชีพ คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ปรากฏมีจำนวน 25 คุณลักษณะ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย 5 ลำดับแรกคือ การเป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคที่ดี ทักษะด้านการจัดการ การประหยัดอดออม การตระหนักและเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การรักษาความสะอาด ส่วนลักษณะความเป็นพลเมืองดี 5 ลำดับสุดท้าย คือ

ตรงต่อเวลา การมีมนุษยสัมพันธ์ ความคิดสร้างสรรค์ สุขภาพดี ความซื่อสัตย์ ความขยันหมั่นเพียร ความสามารถเลือกรักและนำความรู้สากลมาประยุกต์ใช้กับครอบครัวและชุมชน ความสุภาพอ่อนโยน ความอดทนอดกลั้น การรู้จักสิทธิและหน้าที่ตามระบอบประชาธิปไตย ความกตัญญูกตเวที ความมีเหตุผล ความเมตตากรุณา การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ความซื่อสัตย์

5. ประเภทเนื้อหาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี ทั้ง 3 ประการ พบว่า

5.1 ประเภทเป็นสมาชิกที่ดีของมนุษยชาติ พบลักษณะความเป็นพลเมืองดี 21 คุณลักษณะ เรียงลำดับจากมากไปน้อย 5 ลำดับคือ สุขภาพดี ความมีเหตุผล ความสุภาพอ่อนโยน การตระหนักในคุณค่าของการศึกษา การรักษาความสะอาด ไม่พบ 1 คุณลักษณะคือ ทักษะภาษาต่างประเทศ

5.2 ประเภทเป็นสมาชิกที่ดีของวงการอาชีพ พบลักษณะความเป็นพลเมืองดีครบทุกคุณลักษณะ เรียงลำดับจากมากไปน้อย 5 ลำดับแรกคือ การเป็นผู้ผลิตและบริโภคที่ดี ความขยันหมั่นเพียร ความสามัคคี ความมีมนุษยสัมพันธ์ ความอดทนอดกลั้น

5.3 ประเภทเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม พบลักษณะความเป็นพลเมืองดีครบทุกคุณลักษณะ เรียงลำดับจากมากไปน้อย 5 ลำดับแรกคือ การมีระเบียบวินัย ทักษะทางด้านภาษาไทย การรู้จักสิทธิและหน้าที่ตามระบอบประชาธิปไตย การตระหนักและเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์เนื้อหาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีดังกล่าว มีประเด็นที่ควรนำมาอภิปรายดังต่อไปนี้

1. จากหนังสือเรียนที่นำมาวิเคราะห์เนื้อหาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในครั้งนี้พบว่า หนังสือเรียนที่ปรากฏคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีมาก 10 อันดับแรก เป็นวิชาพระพุทธศาสนา ถึงจำนวน 5 เล่ม เรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ ส 0113 ส018 ส 0112 และ ส 011 ซึ่งเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของรายวิชาที่ได้ระบุไว้ในคำอธิบายรายวิชาพระพุทธศาสนาในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) (2535) ว่าต้องการให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติตนตามหน้าที่ชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ตลอดจนนำหลักธรรมทาง

พุทธศาสนาไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาตนเองและสังคมหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่กล่าวถึงนั่นก็คือหลักธรรมที่สอนให้คนเป็นคนดีหรือพลเมืองดีนั่นเอง ดังนั้นในวิชาพระพุทธศาสนาจึงพบลักษณะความเป็นพลเมืองดี ปรากฏมากกว่าหนังสือเรียนเล่มอื่น

ส่วนหนังสือเรียนเล่มที่ปรากฏลักษณะความเป็นพลเมืองดีมากใน 10 อันดับแรกเช่นกัน จำแนกตามลำดับและกลุ่มวิชาดังนี้ คือ กลุ่มวิชาการงานและอาชีพ จำนวน 1 เล่ม คือ ง 014 งานเกษตรพื้นฐาน กลุ่มวิชาสังคมศึกษา จำนวน 2 เล่ม คือ ส 010 ประเทศของเรา 1 ส 204 ประเทศของเรา 3 กลุ่มวิชาพัฒนาบุคลิกภาพ จำนวน 2 เล่มคือ พ 013 พ 014 สุขศึกษา พ 015 พ 016 สุขศึกษา และกลุ่มวิชาภาษา จำนวน 1 เล่ม คือ ท 203 ท 204 ทักษะสัมพันธ์ จะเห็นว่าลักษณะความเป็นพลเมืองดีจะปรากฏมากกระจายในเกือบทุกกลุ่มวิชา ซึ่งนับว่าเหมาะสม เพราะการปลูกฝังลักษณะความเป็นพลเมืองดี ผู้เรียนควรจะได้รับ การปลูกฝังคุณลักษณะดังกล่าวอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง เพื่อจะได้เป็นไปตามความมุ่งหวังของหลักสูตรที่ต้องการพัฒนาลักษณะนิสัยอันดีงาม เพื่อความเป็นพลเมืองดีของประเทศไทย (กรมวิชาการ, 2534)

จากการพิจารณาในภาพรวม พบว่ากลุ่มวิชาสังคมศึกษามีจำนวนหนังสือเรียนที่ปรากฏลักษณะความเป็นพลเมืองดีใน 10 ลำดับแรกมากที่สุด คือมีจำนวน 7 เล่ม ซึ่งจะเห็นว่ามีความสอดคล้องกับจุดประสงค์ของวิชาสังคมศึกษา ที่ระบุไว้ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) (2535) ในข้อที่ 4 ว่าเพื่อให้สามารถปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ประกอบกับเป็นลักษณะธรรมชาติของวิชาสังคมศึกษา ตามที่ เลียนวาร์ด เคนเวอร์ซี (1962) กล่าวไว้ว่า วิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อฝึกเยาวชนให้เติบโตขึ้นเป็นพลเมืองดี มีความคิด มีความรู้ รู้จักเหตุผล และวิจารณ์ได้อย่างถูกต้อง รู้จักหน้าที่ของตนที่มีต่อครอบครัวและประเทศไทย รู้จักใช้สิทธิในทางที่ถูกต้องเหมาะสมและเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมประชาธิปไตย และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของสุนิสา เป็งยอง (2527) ที่ได้ศึกษาแนวโน้มหลักสูตรและการสอนสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นใน 10 ปีข้างหน้า พบว่าเป้าหมายสูงสุดของสังคมศึกษาคงเน้นความเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขเช่นเดียวกัน

2. จากหนังสือเรียนที่นำมาวิเคราะห์เนื้อหาหลักความเป็นพลเมืองดีในครั้งนี้พบคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ปรากฏมาก 5 อันดับแรกคือ การเป็นผู้ผลิตและผู้บริโภค

ที่ดี สุขภาพดี การมีระเบียบวินัย ทักษะทางด้านภาษาไทยและความมีเหตุผล ซึ่งทั้ง 5 คุณลักษณะนี้สอดคล้องกับนโยบายการศึกษาเพื่อพัฒนาบุคคลของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ที่ต้องการพัฒนาคนให้มีทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต สุขภาพดี การมีระเบียบวินัย ทักษะพื้นฐานและทักษะเฉพาะที่จำเป็นในการประกอบอาชีพ เช่น ทักษะภาษาไทย ทักษะการคำนวณ เป็นต้น และยังพบว่าคุณลักษณะดังกล่าวนี้ยังพบในเนื้อหาหนังสือเรียนถึงจำนวน 31 เล่ม จากหนังสือเรียนทั้งหมด 45 เล่ม จึงทำให้ลักษณะความเป็นพลเมืองดี 5 ลักษณะดังกล่าวมีความดีสูงกว่าลักษณะความเป็นพลเมืองดีลักษณะอื่น ๆ

ลักษณะความเป็นพลเมืองดี 5 คุณลักษณะที่ปรากฏในลำดับแรกนี้ นอกจากจะสอดคล้องกับนโยบายการศึกษาและจุดประสงค์ของหลักสูตรแล้วยังเป็นคุณลักษณะที่สมควรจะปลูกฝังให้กับเยาวชนไทยในยุคปัจจุบัน เพื่อให้เยาวชนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพของสังคม สามารถดำรงชีวิตได้อย่างเป็นสุข และเป็นประโยชน์ดังนี้

การ เป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคที่ดี เป็นลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ปรากฏในลำดับแรกสุดนั้นนับเป็นคุณลักษณะที่สำคัญที่เยาวชนไทยพึงมีอย่างยิ่ง เนื่องจากในปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ประกอบกับความเจริญเติบโตทางด้านอุตสาหกรรม ทำให้ผลิตภัณฑ์ชนิดใหม่ ๆ เกิดขึ้นมากมาย ทั้งทางด้านอุตสาหกรรม เกษตรกรรม เทคโนโลยีสารสนเทศ ตลอดจนเครื่องอุปโภคบริโภคในชีวิตประจำวัน ซึ่งการขยายตัวในการผลิต การบริโภคอย่างรวดเร็วอย่างไม่ระมัดระวังจะมีผลในการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในอัตราเร่งเพิ่มมากขึ้น เป็นอันตรายต่อมนุษยชาติทั้งหมด (อภิชัย พันธเสน และคณะ, 2532) ดังนั้นการปลูกฝังคุณลักษณะของการเป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคที่ดีให้กับเยาวชนไทยจะช่วยทำให้เยาวชนมีความสำนึกในการที่จะช่วยกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สุขภาพดี ดังเป็นที่ทราบกันแล้วว่า การที่จะพัฒนาเยาวชนให้มีชีวิตที่สมบูรณ์สามารถศึกษาเล่าเรียนจนสำเร็จเร็ววันนั้น บ่อมต้องอาศัยสุขภาพอนามัยที่ดีเป็นพื้นฐาน เพราะก่อนที่เราจะให้การศึกษาด้านอื่น ๆ นั้นสมควรที่จะให้เด็กมีสุขภาพดีเสียก่อน (ชาญศักดิ์ เทพมาลี, 2533) โดยเฉพาะเด็กในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจะเป็นเด็กในช่วงวัยรุ่นซึ่งเป็นวัยวิกฤตของชีวิตเนื่องจากเป็นช่วงต่อของวัยเด็กและวัยผู้ใหญ่ ซึ่งจะมีการเปลี่ยนแปลงมากทั้งทางด้านร่างกายและอารมณ์ จึงจำเป็นต้องให้เด็กมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของสุขภาพกายและจิต เพื่อจะได้มีความเข้าใจและปฏิบัติตนได้ถูกต้อง เหมาะสม เป็นเยาวชนที่พึงประสงค์ ตามที่คณะกรรมการ

พัฒนาการศึกษาและอบรมดูแลเด็กวัยรุ่น (2535) ได้กล่าวถึงลักษณะของเด็กวัยรุ่นไทยที่พึงประสงค์ไว้ว่า เด็กวัยรุ่นไทยควรรู้จักการรักษาสุขภาพอนามัย รู้จักรักษาความสะอาดของตนเองและสภาพแวดล้อม มีบริโภคนิสัยที่ถูกต้อง รู้จักหลีกเลี่ยงจากอบายมุข โรคภัย และสิ่งเสียดัดต่าง ๆ รู้จักระมัดระวังตนจากอุบัติเหตุ รวมทั้งรู้จักควบคุมตนเองไม่ให้ก่ออุบัติเหตุด้วย ดังนั้นการมีสุขภาพดีจึงเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต ให้ความสุขทั้งร่างกายและจิตใจ และการอยู่ร่วมกันในสังคม อันจะเป็นประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัว สังคมและประเทศชาติ

การมีระเบียบวินัย คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้จัดการมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย เป็นค่านิยมพื้นฐานข้อหนึ่งที่ประชาชนไทยพึงนำไปปฏิบัติ เพราะการอยู่ร่วมกันในสังคมจำเป็นจะต้องเคารพกฎระเบียบของสังคม ต้องมีวินัย และรักษากฎหมาย สังคมจึงจะอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ประกอบกับสังคมไทยกำลังจะเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมอุตสาหกรรม การศึกษาผลิตกำลังคนเพื่อออกไปรับใช้ระบบอุตสาหกรรมมากขึ้น ดังนั้น การศึกษาต้องเน้นระเบียบวินัยในการทำงาน การตรงต่อเวลา หน้าที่และปัญหา (พุทธศึกษา) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน (อภิชัย พันธเสน และคณะ, 2532)

ทักษะในการใช้ภาษาไทย ภาษาไทยเป็นภาษาประจำชาติและเป็นภาษาเดียวที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในประเทศ ทักษะในการใช้ภาษาไทยจึงเป็นทักษะที่จำเป็นที่จะนำไปใช้ในการสื่อสารและเพิ่มพูนความรู้ให้กับตนเอง ประกอบกับโลกในยุคปัจจุบันซึ่งเป็นโลกยุคโลกาภิวัตน์มีความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ด้านการสื่อสารโทรคมนาคม ทำให้การกระจายข่าวสารข้อมูลและการเรียนรู้ สะดวกรวดเร็วในหลายรูปแบบ การมีทักษะในการใช้ภาษาไทยจึงเป็นสิ่งจำเป็นยิ่งขึ้นที่จะนำมาใช้ในการสื่อสาร เพื่อการรับฟังข่าวสารอย่างมีวิจารณญาณ และการเรียนรู้ที่กว้างขวางยิ่งขึ้น

ความมีเหตุผล ถือว่าเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตตามหลักสัปปริยธรรม 7 ของพระพุทธศาสนา คือ อัมมัญญา การรู้จักเหตุคือรู้เข้าใจในสิ่งที่ตนต้องประพฤติดังปฏิบัติ และอัตตัญญา การรู้จักผล คือรู้ความมุ่งหมายในสิ่งที่ตนปฏิบัติ ซึ่งการรู้ในเหตุและผลของสิ่งที่ตนปฏิบัติจะทำให้มีการดำเนินชีวิตไปในแนวทางที่ถูกต้อง เนื่องจากการเป็นผู้มีเหตุผลจึงทำให้มีวิจารณญาณในการแยกแยะความผิดชอบชั่วดี คุณและโทษ รู้สิ่งที่ควรกระทำและไม่ควรกระทำบนพื้นฐานของความจริง รู้จักแก้ปัญหาได้อย่างชาญฉลาด ปราศจากอคติ และสามารถรู้เท่าทันต่อความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและหลากหลาย ทั้งเป็นผู้ที่รู้คุณค่าของภูมิปัญญาและ

วัฒนธรรมของสังคมไทย และรู้จักการเลือกรับวิทยาการและวัฒนธรรมจากภายนอก ท่ามกลางความสับสนวุ่นวายและสภาพการณ์แข่งขันในสังคมเศรษฐกิจยุคใหม่ (มณฑนา สังฆะกฤษณ์ และ วราพรธมน้อยสุวรรณ, 2535)

ถึงแม้ว่าคุณลักษณะที่พบมากทั้ง 5 คุณลักษณะนั้นเหมาะสมและสมควรที่จะปลูกฝังให้กับเยาวชนไทยปัจจุบันแล้วก็ตาม แต่ยังมีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีบางคุณลักษณะที่น่าจะมีมากในเนื้อหาหนังสือเรียน แต่กลับปรากฏความถี่ในระดับกลางและระดับต่ำ เช่น ความอดทนอดกลั้น ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สามารถเลือกรับและนำความรู้สากลมาประยุกต์ใช้กับครอบครัวและชุมชน ทั้งๆที่คุณลักษณะเหล่านี้เป็นคุณลักษณะที่คนไทยในอนาคตพึงมี ตามที่ นายแพทย์ประเวศ วะสี (2537) กล่าวไว้ว่า งานอาชีพในสังคมสมัยใหม่ที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีและอุตสาหกรรมต้องการความอดทนและสมาธิในการทำงานอย่างเดียวยังได้นาน ๆ เช่นเดียวกับ พยอม ธรรมบุตร (2535) กล่าวไว้ว่า โลกยุคใหม่ต้องการคนมีความคิดริเริ่ม มิฉะนั้นโลกจะอับเฉาทางปัญญาอยู่กับความคิดเก่า ๆ และขาดสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ เพื่อโลกใหม่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2536) ก็กล่าวว่าความคิดเชิงวิพากษ์จึงน่าจะเป็นจริยธรรมที่สำคัญสำหรับการที่จะสัมพันธ์กับกระแสโลกาภิวัตน์ ดังนั้นในเนื้อหาหลักสูตรควรจะมีการมุ่งเน้นในการปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์สำหรับคนในสังคมอนาคตดังกล่าวนี้ให้มากขึ้น นอกจากคุณลักษณะที่พึงประสงค์สำหรับคนในอนาคตแล้ว คุณลักษณะที่จำเป็นในการทำงานตามการสำรวจลักษณะนิสัยขั้นพื้นฐานที่จำเป็นในการทำงานของ ปรีชา วิหกโคต (2527) คือ ความขยัน ความรับผิดชอบ การตรงต่อเวลา ก็ปรากฏความถี่ในระดับกลางและต่ำเช่นเดียวกัน จึงควรมีการเพิ่มเติมคุณลักษณะเหล่านี้ในเนื้อหาหนังสือเรียนด้วยเช่นกัน

สำหรับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ปรากฏน้อย 5 ลำดับสุดท้ายคือ การมีน้ำใจนักกีฬา ความกระตือรือร้น การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และทักษะในการใช้เทคโนโลยี คุณลักษณะทั้ง 5 คุณลักษณะนี้ไม่ได้เป็นคุณลักษณะที่เป็นจุดมุ่งหมายของงานหลักสูตร จึงทำให้มีปรากฏอยู่ในเนื้อหาหนังสือเรียนน้อย

จากการวิเคราะห์ลักษณะความเป็นพลเมืองดีในหนังสือเรียนความเป็นพลเมืองดีจำนวน 39 คุณลักษณะ ไม่พบลักษณะความเป็นพลเมืองดี 1 คุณลักษณะ คือ ทักษะทางด้านภาษาต่างประเทศ ในเรื่องนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าเป็นธรรมชาติของ หนังสือเรียนรายวิชาที่นำมาวิเคราะห์ที่จะไม่มีเนื้อหาในด้านทักษะภาษาต่างประเทศ ส่วนลักษณะพลเมืองดี ลักษณะอื่นทั้ง 39 คุณลักษณะที่ปรากฏในหนังสือเรียนแต่ละกลุ่มวิชานั้นจะมีลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่มีลักษณะความเป็นพลเมืองดี

ที่มีความถี่ในลำดับแรก ๆ ของแต่ละกลุ่มวิชาจะแตกต่างกันออกไปซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่าลักษณะความเป็นพลเมืองดีคุณลักษณะต่าง ๆ ที่ปรากฏในแต่ละกลุ่มวิชาเหมาะสมและถูกต้องตามธรรมชาติของกลุ่มวิชา ดังนี้

กลุ่มวิชาภาษาไทย วิชาภาษาไทย มีลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ปรากฏเด่นชัด 5 ลำดับแรก คือ ทักษะทางภาษาไทย ความซื่อสัตย์ การตระหนักในคุณค่าของการศึกษา ความกตัญญูทวดทวด และความสุขาพอ่อนโยน ซึ่งเป็นไปตามจุดประสงค์ของวิชาภาษาไทย ที่ระบุไว้ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)(2533) ว่าเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องหลักภาษาใช้ภาษาได้ถูกต้องและเพื่อให้สามารถใช้ภาษาเป็นเครื่องมือแสวงหาความรู้เพิ่มเติมและคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ปรากฏจากการวิเคราะห์ในครั้งนี่ยังเป็นคุณลักษณะที่เป็นไปในแนวทางเดียวกันกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเยาวชนตามผลการวิจัยของ มาลี อินทรสุข (2537) ที่ศึกษาถึงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษาวิทยาลัยครูสวนสุนันทา ในทัศนะของอาจารย์ผู้สอนและผู้ปกครองว่าลักษณะที่พึงประสงค์ที่ผู้ปกครองมีความคิดเห็นโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับเกณฑ์ที่มาก ได้แก่ การซื่อตรงต่อตนเอง ความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณทั้งหลายและการมีความเคารพเชื่อฟังนับถือผู้อาวุโส ซึ่งลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ปรากฏเด่นชัดใน 5 ลำดับแรก ดังที่กล่าวมานั้นนับว่าสอดคล้องทั้งจุดมุ่งหมายของหลักสูตรธรรมชาติของวิชาและความต้องการของสังคม แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าลักษณะความเป็นพลเมืองดีในด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในหนังสือเรียนกลุ่มวิชาภาษาไทยนั้นพบว่ามีความถี่ในลำดับที่ต่ำ ทั้ง ๆ ที่ในจุดประสงค์ของรายวิชาระบุไว้ว่าเพื่อให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ในเรื่องนี้มีผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าเนื้อหาในวิชาภาษาไทยนั้นไม่เอื้ออำนวยในการสอดแทรกเนื้อหาด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เพราะธรรมชาติของวิชาจะมีเนื้อหาเรื่องการใช้ภาษาและวรรณคดี ตามที่ได้ระบุไว้ในคำแนะนำการใช้หนังสือภาษาไทยชุดทักษะสัมพันธ์ (กรมวิชาการ, 2534) สรุปได้ว่า เพื่อให้เกิดทักษะและความสามารถใช้ภาษาไทยในการสื่อสารข้อความให้เกิดประโยชน์ในการเสริมสร้างความเข้าใจและความรู้สึกที่ดีต่อกันในหมู่ชนชาติเดียวกันตลอดจนการเรียนวรรณคดีเพื่อให้เกิดความเข้าใจ แต่ในทางปฏิบัติครูผู้สอนควรจัดการเรียนการสอนเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนมีความคิดริเริ่มได้โดยใช้นิทานที่มีอยู่เป็นแนวทางให้นักเรียนคิดและพัฒนาความคิดของตนเองต่อไป เนื่องจากความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เป็นลักษณะนิสัย ที่สำคัญในการทำงานของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นตามการสำรวจลักษณะนิสัยขั้นพื้นฐานที่จำเป็นในการทำงานของเยาวชน

ของ ปรีชา วิหคโต (2527)

กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์ พบลักษณะความเป็นพลเมืองดี จำนวน 27 คุณลักษณะ ที่เด่นชัด 5 อันดับแรก คือ การเป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคที่ดี ความมีเหตุผล ทักษะด้านการคำนวณ ทักษะในการใช้เทคโนโลยี การตระหนักและเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นไปตามจุดประสงค์ของวิชาวิทยาศาสตร์และวิชาคณิตศาสตร์ที่ได้ระบุไว้ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) (กรมวิชาการ, 2535) ที่สรุปได้ว่า เพื่อให้เป็นคนมีเหตุผล สามารถคิดอย่างมีเหตุผล และใช้เหตุผลในการแสดงความคิดเห็นอย่างมีระบบ เพื่อให้มีทักษะในการคิดคำนวณ เพื่อให้ตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี มวลมนุษย์ และสภาพแวดล้อมในเชิงที่มีอิทธิพลและผลกระทบซึ่งกันและกัน และเพื่อนำความรู้ความเข้าใจในเรื่องวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและการดำรงชีวิต จากผลการวิจัย ถึงแม้ว่าจะเป็นไปตามจุดประสงค์ของวิชาก็ตาม แต่พบว่าความถี่ของเนื้อหาลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ปรากฏนั้นน้อยกว่าทุกกลุ่มวิชา ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรจะมีการเพิ่มปริมาณเนื้อหาลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณลักษณะที่เด่นชัด 5 ลำดับแรกดังกล่าวนั้นเยาวชนไทยควรจะได้รับการศึกษาให้มากขึ้น เนื่องจากเป็นคุณลักษณะที่คนไทยในอนาคตควรจะมีคือ การเป็นผู้รู้จักเหตุและผล การรู้จักเลือกรับวิทยาการ การรู้จักใช้ อนุรักษ์และเสริมสร้างทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การมีความสามารถและทักษะในการประกอบอาชีพ (มณฑนา สังขะกฤษณ์ และ วราพรธมน้อยสุวรรณ, 2535) การมีความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความสามารถดูแลรักษาสุขภาพและความปลอดภัย ความรักธรรมชาติ (ประเวศ วะสี, 2537) เพราะคุณสมบัติดังกล่าวจะทำให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตอยู่ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมได้อย่างสงบสุข และสามารถเผชิญกับสถานการณ์และปัญหาใหม่ ๆ ได้

กลุ่มวิชาสังคมศึกษา พบว่ามีลักษณะความเป็นพลเมืองดี จำนวน 37 คุณลักษณะ คุณลักษณะที่ไม่พบ 3 คุณลักษณะ คือ ทักษะด้านการคำนวณ ทักษะด้านการจัดการและทักษะด้านภาษาต่างประเทศ ซึ่งเป็นธรรมชาติของวิชาสังคมศึกษาที่จะไม่มีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีดังกล่าว ส่วนลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่เด่นชัดในลำดับแรก ๆ คือ การรู้จักสิทธิและหน้าที่ตามระบอบประชาธิปไตย การมีค่านิยมที่ถูกต้อง ความสุภาพอ่อนโยน ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการมีระเบียบวินัย จะเห็นว่าเป็นลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ควร

ปลูกฝังในกลุ่มวิชาสังคมศึกษาทั้งสิ้น เพราะจุดประสงค์ของวิชาสังคมศึกษาในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) (กรมวิชาการ, 2535) ระบุว่า เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตย ยึดมั่นในวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย มีค่านิยมที่พึงประสงค์และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ คุณลักษณะดังกล่าวนี้ นับว่ามีความสำคัญในการสร้างคนให้เป็นพลเมืองดี เพราะตามความมุ่งหมายในการสร้างเยาวชนของชาติให้เป็นคนดีของแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 ซึ่งเป็นแม่บทของการจัดการศึกษาของประเทศไทยนั้น ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาว่า รัฐพึงสนับสนุนกิจกรรมเยาวชนและจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมให้เยาวชนมีบุคลิกภาพที่ดี มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย มีทัศนคติที่ดีต่อวัฒนธรรมไทย ยึดมั่นร่วมมือกันดำรงรักษาและปกป้องสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ (กรมวิชาการ, 2521) และจากผลการวิจัยพบว่า ลักษณะความเป็นพลเมืองดีดังกล่าวที่ปรากฏในกลุ่มวิชาสังคมศึกษานี้มีความดีค่อนข้างสูง ผู้วิจัยมีความเห็นว่าถึงแม้ลักษณะความเป็นพลเมืองดีดังกล่าวจะมีความดีค่อนข้างสูงแล้วก็ตาม ครูผู้สอนควรจะให้เด็กเรียนมีการฝึกปฏิบัติควบคู่กันไป พร้อมทั้งทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีในด้านที่จะ เสริมสร้างและปลูกฝังคุณลักษณะที่ดีให้กับผู้เรียนด้วย เพราะการลงมือปฏิบัติและการมีตัวแบบที่ดีนับว่าเป็นการส่งเสริมให้การเรียนการสอนบรรลุผลยิ่งขึ้น

กลุ่มวิชาพัฒนาบุคลิกภาพ มีลักษณะความเป็นพลเมืองดีปรากฏ จำนวน 35 คุณลักษณะ ลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ปรากฏเด่นชัดคือ สุขภาพดี การรักษาความสะอาด การมีระเบียบวินัย ทักษะด้านการจัดการ และการเป็นผู้ผลิตและบริโภคที่ดี จะเห็นว่าผลของการวิจัยจะสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของหลักสูตรวิชาพลานามัย พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ที่ใช้กิจกรรมการออกกำลังกายและกีฬาเพื่อการมีสุขภาพที่ดี เพื่อให้มีระเบียบวินัยและสุขนิสัยที่ดี จากการวิจัยพบว่าลักษณะพลเมืองดีที่ปรากฏเด่นชัดนั้น สอดคล้องกับจุดประสงค์ของวิชาพลานามัยมากกว่าวิชาศิลปศึกษาในเรื่องนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าเป็นเพราะลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่กำหนดไว้นั้น สอดคล้องกับจุดประสงค์ของวิชาพลานามัยมากกว่าวิชาศิลปศึกษาที่มีจุดประสงค์ เพื่อให้มีความรู้และความเข้าใจในศิลปะ และสามารถปฏิบัติงานศิลปะได้ตามความสามารถและความสนใจของตนเอง ภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมไทย และรู้จักรักษาเพื่อเป็นมรดกสืบทอดต่อไป ถึงแม้ว่าจุดประสงค์ในข้อหลังนี้จะตรงกับลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่กำหนดไว้ก็ตาม แต่ปรากฏว่าคุณลักษณะดังกล่าวกลับไม่ปรากฏเด่นชัดในกลุ่มวิชาพัฒนาบุคลิกภาพ ซึ่งถ้าหากพิจารณาจากตารางจะพบว่าคุณลักษณะนี้จะปรากฏเฉพาะในวิชาศิลปศึกษาเท่านั้น ไม่พบว่าปรากฏในวิชาพลานามัย จึงเป็น

ด้วยเหตุนี้ทำให้คุณลักษณะดังกล่าวไม่ปรากฏเด่นชัด ถึงอย่างไรก็ตามลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ปรากฏเด่นชัดดังกล่าว สอดคล้องกับนโยบายการศึกษาเพื่อพัฒนาบุคคลในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ.2533-2539) (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2535) ในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาบุคคลที่ต้องการให้ผู้เรียนมีสุขภาพพลานามัยที่สมบูรณ์ มีวินัย มีสุขนิสัยที่ถูกต้อง และมีทักษะพื้นฐานด้านการจัดการ

กลุ่มวิชาการงานและอาชีพ มีลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ปรากฏจำนวน 25 คุณลักษณะ ลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ปรากฏเด่นชัด 5 อันดับแรก ได้แก่ การเป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคที่ดี ทักษะด้านการจัดการ การประหยัดคอดออม การตระหนักและเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การรักษาความสะอาด จะเห็นว่าเป็นไปตามจุดประสงค์ของวิชาที่ต้องการให้มีความรู้ความเข้าใจหลักของวิชาอาชีพ มีทักษะในอาชีพ มีเจตคติที่ดีต่องานอาชีพ และคุณธรรมในการประกอบอาชีพ และมีความสามารถในการจัดการ เป็นที่น่าสังเกตว่าคุณธรรมในการประกอบอาชีพนั้นไม่ได้ระบุให้เด่นชัดลงไปว่า ควรจะมีคุณธรรมอะไรบ้าง ซึ่งในเรื่องนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า คุณธรรมที่กล่าวถึงนั้นควรจะเป็นคุณธรรมที่สามารถปลูกฝังให้เยาวชนมีลักษณะที่เอื้อต่อการทำงาน ซึ่งตามการสำรวจลักษณะนิสัยขั้นพื้นฐานที่จำเป็นในการทำงานของเยาวชนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ปรีชา วิหคโต, 2527) คือความขยัน ความอดทน ความรับผิดชอบ ความสามัคคี ความตรงต่อเวลาและความประหยัด ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของชาญชัย บมดิษฐ์ (2533) ที่กล่าวถึงการจัดการศึกษาเพื่อรองรับการพัฒนาอุตสาหกรรมใหม่ว่า ควรเน้นถึงความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความมีวินัย และการตรงต่อเวลา ซึ่งคุณธรรมเหล่านี้ได้กำหนดไว้ในลักษณะของความเป็นพลเมืองดีทั้งสิ้น และจากผลการวิเคราะห์ลักษณะความเป็นพลเมืองดีในกลุ่มวิชาการงานและอาชีพ พบว่า ลักษณะความเป็นพลเมืองดีดังกล่าวนี้มีความถี่ในระดับที่ไม่ปรากฏเด่นชัด ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่าลักษณะความเป็นพลเมืองดีเหล่านี้มีความสำคัญสำหรับการพัฒนาเยาวชนเพื่อให้เป็นไปตามความต้องการของหน่วยงานและสังคมในปัจจุบัน จึงควรจะมีการบรรจุเนื้อหาและจัดการเรียนการสอนที่เน้นในการปลูกฝังลักษณะความเป็นพลเมืองดีเหล่านี้ให้มากขึ้น

3. จากผลการวิจัยพบว่า ลักษณะความเป็นพลเมืองดี ประเภทเป็นสมาชิกที่ดีของมนุษยชาติ มีความถี่ของลักษณะความเป็นพลเมืองดีมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะว่าจำนวนลักษณะความเป็นพลเมืองดีประเภทเป็นสมาชิกที่ดีของมนุษยชาติมีจำนวนมากกว่าประเภทอื่นคือ

มีจำนวนทั้งหมด 22 คุณลักษณะ เนื่องจากเป้าหมายของคุณลักษณะของพลเมืองตามแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร: การศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิตที่ท่าประโยชน์ต่อสังคมประเภทเป็นสมาชิกที่ดีของมนุษยชาติมีเป้าหมายที่กว้างกว่า คุณลักษณะของพลเมืองประเภทอื่นนั่นเอง

4. เนื้อหาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีประเภทที่เป็นสมาชิกที่ดีของมนุษยชาติมีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ปรากฏใน 5 ลำดับแรกคือ มีสุขภาพดี ความมีเหตุผล สุภาพ อ่อนโยน การตระหนักในคุณค่าของการศึกษา และการรักษาความสะอาด ซึ่งพบว่าสอดคล้องกับคุณลักษณะของพลเมืองประเภทที่เป็นสมาชิกที่ดีของมนุษยชาติตามเป้าหมายของแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร: การศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิตที่ท่าประโยชน์ต่อสังคม ที่ต้องการให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะ มีความรู้พื้นฐาน มีสุขภาพกายใจสมบูรณ์ แก้ปัญหาเป็นและมุ่งพัฒนา ซึ่งผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าคุณลักษณะเหล่านี้เป็นคุณลักษณะที่เสริมสร้างให้พลเมืองเป็นคนที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกายจิตใจและสติปัญญา คือสร้างคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์นั่นเอง ท่านพระธรรมปิฎก (2537) กล่าวไว้ว่า การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ถือว่าเป็นสมาชิกที่มีคุณค่าอย่างแท้จริงของมนุษยชาติ คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ไม่พบในเนื้อหาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีประเภทที่เป็นสมาชิกที่ดีของมนุษยชาติคือ ทักษะภาษาต่างประเทศ เหตุที่ไม่พบคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี คุณลักษณะนี้ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า เป็นเพราะหนังสือเรียนที่นำมาวิเคราะห์ในครั้งนี้ไม่มีหนังสือภาษาต่างประเทศ จึงเป็นเหตุให้ไม่พบคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี คุณลักษณะนี้ในการวิเคราะห์ และการที่ไม่ได้เลือกหนังสือภาษาต่างประเทศมาทำการวิเคราะห์เนื่องจากวิชาภาษาต่างประเทศในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นจัดเป็นรายวิชาเลือกเสรี ไม่ได้บังคับให้ผู้เรียนต้องเรียน ผู้วิจัยจึงไม่ได้นำมาวิเคราะห์ในครั้งนี้

5. เนื้อหาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีประเภทที่เป็นสมาชิกที่ดีของวงการอาชีพคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ปรากฏ 5 ลำดับแรกคือ การเป็นผู้ผลิตและบริโภคที่ดี ความขยันหมั่นเพียร ความสามัคคี ความมีมนุษยสัมพันธ์ ความอดทนอดกลั้น คุณลักษณะเหล่านี้เป็นคุณสมบัติที่สมาชิกในวงการอาชีพควรมีอย่างยิ่ง เพราะ เป็นนิสัยขั้นพื้นฐานที่จำเป็นในการทำงาน ตามการสำรวจของ ปรีชา วิหิตโต (2527) ที่พบว่า ความขยัน ความอดทน ความรับผิดชอบ เป็นลักษณะนิสัยขั้นพื้นฐานที่จำเป็นในการทำงานของเยาวชนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าหากผู้เรียนมีคุณลักษณะ เหล่านี้จะส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่จะพัฒนาอาชีพได้ตามคุณลักษณะของพลเมืองประเภทที่เป็นสมาชิกที่ดีของวงการอาชีพตามแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรด้วย

6. เนื้อหาลักษณะความเป็นพลเมืองดีประเภทที่เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ปรากฏใน 5 ลักษณะแรกคือ การมีระเบียบวินัย ทักษะด้านภาษาไทย การรู้จักสิทธิและหน้าที่ตามระบอบประชาธิปไตย การตระหนักและเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตามแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรของพลเมืองประเภทเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ต้องการให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนต่อบ้าน ชุมชน ประเทศและโลกได้ ซึ่งคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ปรากฏ 5 ลักษณะนี้ สามารถส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะดังกล่าวได้คือ ทำให้เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสมและเป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเอง ต่อบ้าน ชุมชน ประเทศและต่อโลกในที่สุด

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่คนไทยสมัยใหม่พึงมี เช่น ความอดทนอดกลั้น ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถเลือกรับและนำความรู้สากลมาประยุกต์ใช้กับครอบครัว และชุมชน ยังปรากฏน้อยในเนื้อหาหนังสือเรียน จึงควรจะมีการเพิ่มเนื้อหาที่มุ่งปลูกฝังคุณลักษณะเหล่านี้ให้มีมากขึ้น
2. การจัดทำหนังสือเรียนวิชาภาษาไทยในครั้งต่อไป ควรจะต้องเพิ่มเติมเนื้อหาในด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ให้มีมากขึ้นเพื่อจะสามารถตอบสนองจุดประสงค์ของรายวิชาได้อย่างแท้จริง
3. หนังสือเรียนในกลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์ยังพบเนื้อหาลักษณะความเป็นพลเมืองดีน้อยกว่าหนังสือเรียนในกลุ่มอื่น จึงควรเพิ่มเนื้อหาลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้มีมากขึ้น โดยการบรรจุเนื้อหาดังกล่าวลงในเนื้อหาหนังสือเรียน
4. เพื่อเป็นการปลูกฝังให้เยาวชนมีคุณลักษณะที่เอื้อต่อการทำงาน ควรจะเพิ่มคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในด้านความอดทน ขยัน รับผิดชอบและการตรงต่อเวลา ในเนื้อหาหนังสือเรียนกลุ่มวิชาการงานพื้นฐานอาชีพให้มีมากขึ้น
5. ในการจัดทำหนังสือเรียนครั้งต่อไป น่าจะต้องคำนึงถึงเนื้อหาที่สามารถปลูกฝังคนให้มีคุณลักษณะที่เอื้อต่อการทำงานชีวิต การประกอบอาชีพในสังคมยุคใหม่ให้มากยิ่งขึ้น

เช่น เนื้อหาด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความอดทน ขยัน รับผิดชอบและการตรงต่อเวลา เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเพื่อวิเคราะห์ลักษณะความเป็นพลเมืองดีในหนังสือเรียนที่เป็นวิชาเลือกเสรี เพื่อทราบถึงลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ปรากฏในหนังสือเรียนทั้งหมด
2. ควรมีการวิจัยเพื่อวิเคราะห์ลักษณะความเป็นพลเมืองดีในหนังสืออ่านนอกเวลาเพื่อจะได้มีโอกาสเลือกใช้หนังสือที่มีเนื้อหาสาระที่เหมาะสมยิ่งขึ้น
3. ในการวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือเรียนครั้งต่อไป หนังสือเรียนวิชาคณิตศาสตร์ ควรใช้เกณฑ์การวิเคราะห์เนื้อหาที่แตกต่างจากหนังสือเรียนรายวิชาอื่น เนื่องจากเนื้อหาในหนังสือเรียนวิชาคณิตศาสตร์จะเป็นการอธิบายถึงวิธีการคำนวณและแบบฝึกหัดเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งแตกต่างจากรายวิชาอื่น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย